

УДК 332.14

Стоянець Н.В.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту ЗЕД та євроінтеграції
Сумського національного аграрного університету

РОЗРОБЛЕННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНОЇ МОДЕЛІ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОГНОЗУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

DEVELOPMENT IMPROVE FORECASTING CONCEPTUAL MODEL SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE REGION

АНОТАЦІЯ

У статті запропоновано концептуальну модель удосконалення прогнозування розвитку регіону через застосування методології і організації розробки прогнозів, інформаційного, економіко-математичного, економетричного, технічного, організаційного управління виробничими процесами. Визначено основні проблеми та суперечності соціально-економічного розвитку регіону.

Ключові слова: регіон, стратегія, економічний розвиток, соціальні проблеми, прогнозування.

АННОТАЦИЯ

В статье предложена концептуальная модель совершенствования прогнозирования развития региона путем применения методологии и организации разработки прогнозов, информационного, экономико-математического, эконометрического, технического, организационного управления производственными процессами. Определены основные проблемы и противоречия социально-экономического развития региона.

Ключевые слова: регион, стратегия, экономическое развитие, социальные проблемы, прогнозирование.

ANNOTATION

The improving a conceptual model of forecasting of regional development through the application of the methodology and organization development forecasts, information, economic-mathematical, econometric, technical, organizational management of production processes. To defined the main problems and contradictions of social and economic development.

Keywords: region, strategy, economic development, social problems forecasting.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціально-економічний розвиток економіки України неможливий без урахування територіальних особливостей, зокрема, сильних та слабких сторін функціонування регіональних економічних систем, сприятливих і негативних тенденцій розвитку регіонів. Це зумовлено наявністю значної диференціації у забезпеченні необхідними економічними та соціальними ресурсами. Саме на рівні регіонів вирішуються питання відтворення продуктивних сил, реалізуються проекти соціально-економічного розвитку, задовольняються ключові соціальні потреби населення, а показники розвитку регіональної економіки є критерієм визначення рівня економічного розвитку держави у цілому. Тому обґрунтування організаційно-методологічного забезпечення прогнозування соціально-економічного розвитку регіону є актуальним та своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробці сучасних методів прогнозування та моделювання присвячені праці численних

вітчизняних і зарубіжних вчених, серед яких слід особливо відзначити Р. Винн [1], Е. Зарова [2], В. Малікова [3], В. Махалова [4], Т. Батеса [5], П. Блера [6], С. Холупка [7] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Нерівномірність розвитку регіонів посилює науковий інтерес до цього питання. Починаючи від розгляду регіону як структурної одиниці у межах економічної географії та базуючись на процесному, комплексному і системному підходах при здійсненні відповідних досліджень науковці враховують багатоаспектність категорії «регіон». Використовують також міждисциплінарний підхід, який зумовлює аналіз регіонального розвитку з різних точок зору, а саме економіки, державного та регіонального управління, регіональної політики, регіонального менеджменту та ін.

Мета статті полягає у побудові концептуальної моделі вдосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку регіону через формування загальних принципів та методологічних підходів до розробки системи прогнозів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отже, майже всі сфери регіонального розвитку стають предметом наукового пізнання, але не всі вони досліджені науковцями. Справа у тім, що розвиток науки супроводжується появою нових знань, удосконаленням методології, виникненням новітніх методів дослідження, і все це зумовлює необхідність виникнення нової парадигми в регіоналістиці.

На нашу думку, таке бачення існуючих питань забезпечення соціально-економічного розвитку регіону може формуватися внаслідок дослідження суперечностей і розгляду проблем через призму ефективності у контексті регіонального розвитку. Необхідність дослідження соціально-економічного розвитку регіону аргументується такими проблемами та суперечностями:

- через низку взаємопов'язаних проблем регіонального соціально-економічного розвитку виникають розбіжності з розвитком продуктивних сил та застарілими формами організації економічного життя;
- виробництвом і споживанням;
- суперечності між посиленням традиційної моделі розвитку регіону й повномасштабним його оновленням (можлива «псевдомодернізація»);

- між застарілим розміщенням продуктивних сил та їх формуванням у сучасних умовах у межах адміністративної реформи;
- між інерційністю адміністративно-територіального поділу та новими територіями і підприємствами;
- процесами централізації та децентралізації (необхідність «нової регіоналізації», концепції якої взагалі відсутні);
- між рівнями розвитку регіонів на території країни, про що свідчать коливання значень валового регіонального продукту;
- між тенденціями глобалізації та транскордонного співробітництва.

Усе це визначає необхідність перебудови, удосконалення господарського комплексу кожного регіону за умов соціальної та економічної спрямованості розвитку економіки регіону. В якості основних форм державного регулювання процесу виступають прогнозування, стратегічне планування та програмування соціально-економічного розвитку.

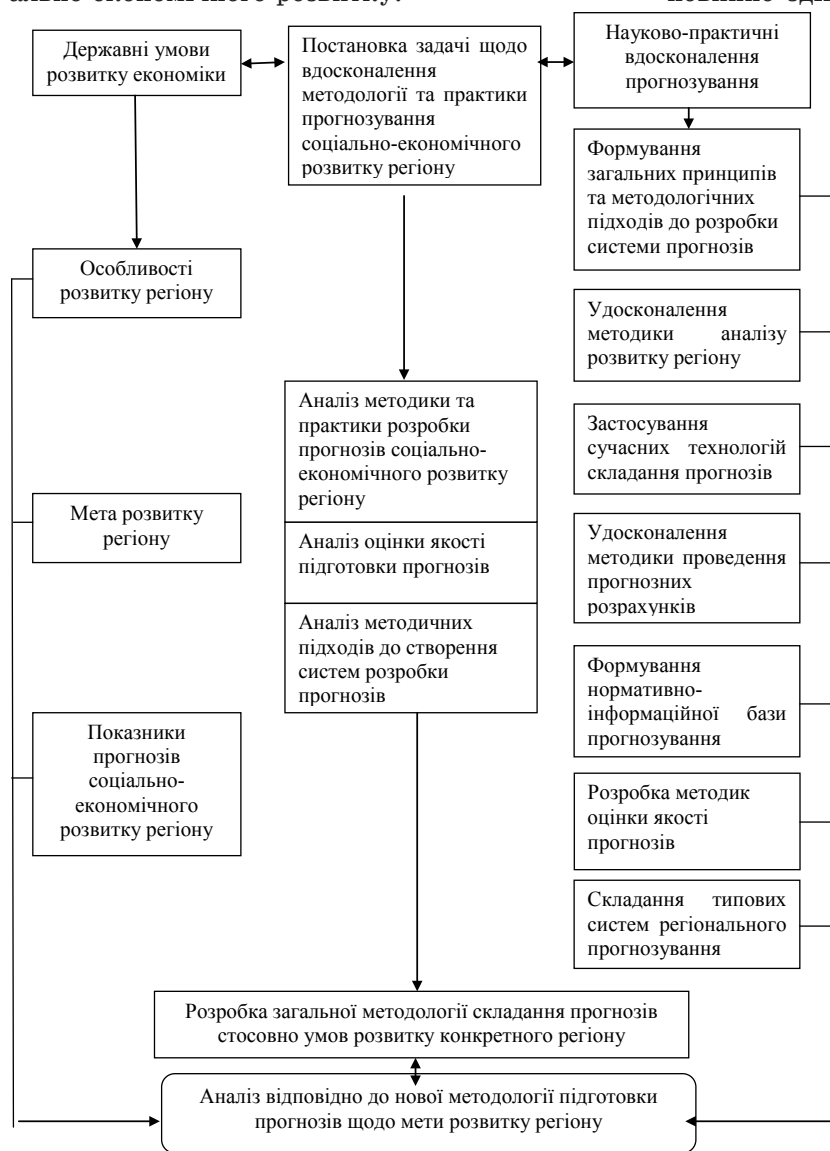

Рис. 1. Концептуальна модель удосконалення прогнозування соціально-економічного розвитку регіону

Якість стратегій, цільових програм безпосередньо залежить від якості прогнозно-аналітичних досліджень. Проте сьогодні не можна визнавати той факт, що склалася цілісна система прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України.

Отже, розробку науково-організаційного забезпечення формування цілісної системи соціально-економічного розвитку нами пропонується провести на основі концептуальної моделі удосконалення прогнозування розвитку регіону (рис. 1). Модель розкриває граничні уявлення про технологію (етапність), ключові та вузлові моменти удосконалення процесу підготовки регіональних прогнозів. Концептуальна модель базується на наступних постулатах: процес регіонального прогнозування не забезпечений теоретико-методологічними розробками; зростання ролі регіонів вимагає врахування особливостей регіональних економік як складних системних утворень; підвищення якості прогнозів повинно здійснюватися на всіх етапах процесу прогнозування.

Дійсно, процес регіонального прогнозування не забезпечений теоретико-методологічними розробками. Практичним прогнозуванням та визначенням перспектив соціально-економічного розвитку регіону займаються державні органи, органи місцевого самоврядування, господарюючі суб'єкти та громадські організації. Проте за своїм змістом прогнозування – це особливий вид наукової діяльності, тому провідна роль у методологічному забезпеченні повинна відводитися науці, а саме науковим установам. Не менше значення у цьому контексті має і розширення масштабів навчання практиків-прогнозистів з питань теорії, методології та технології прогнозування розвитку регіонів. Зростання ролі регіонів вимагає аналізу особливостей їх регіональних економік.

Підвищувати якість складання прогнозів необхідно на всіх етапах прогнозування. Досить часто помилки у прогнозуванні виникають на етапах збору та обробки інформації, аналізу соціально-економічного становища регіону, визначення цілей і обмежень розвитку області, вибору інструментарію прогнозних розрахунків. В якості головних напрямів удосконалення методичного забезпечення регіонального прогнозування нами сформульовано таке:

1. Формування загальних принципів та методологічних підходів до розробки системи прогнозів, які застосовуються на даному етапі прогнозування, найчастіше суперечать один одному. Усунення невідповідностей між існуючими принципами (правилами), з одного боку, і методичним інструментарієм, з іншого, створюють основу для істотного підвищення якості прогнозів соціально-економічного розвитку регіонів, а отже, і якості наукової обґрунтованості прийнятих управлінських рішень.

2. Удосконалення методики аналізу соціально-економічного розвитку регіону є початковим, вихідним пунктом цього процесу, який ураховує змістовний аналіз розвитку регіону за попередні роки, поточний стан регіону, а також ключові тенденції та чинники розвитку у майбутньому.

Отже, необхідно впровадити у практику регіонального прогнозування використання системного аналізу. Системний аналіз – це сукупність конкурентних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється вирішення численних проблем розвитку регіону як складної соціально-економічної системи. Системний аналіз дозволить здійснити декомпозицію регіональної системи на певні підсистеми, елементи і досліджувати їх як самостійні об'єкти та розкривати взаємозв'язки між ними.

На основі різноманітного інструментарію можуть бути розроблені математичні моделі розвитку регіону. Для якісного прогнозування на регіональному рівні необхідним є збагачення шляхів розвитку регіону новими ідеями і методами їх здійснення; спрямування діяльності на зближення і збалансованість інтересів розвитку господарських комплексів регіонів, держави і бізнесу, локальних і глобальних цілей розвитку.

Очевидно, що розвиток процесів життєдіяльності у сучасних змінюваних умовах не може сприйматись як екстраполяція існуючих тенденцій і закономірностей їх еволюції або як виявлення проблем майбутнього і пошуку шляхів упередження їх виникнення. Необхідним стає перехід від трендового прогнозу до системного пошуку вирішення проблем майбутнього [4]. Зі збільшенням масштабів і різновидів економічної діяльності зростають і темпи розвитку процесів та глибина негативних наслідків, зменшується ймовірність досягнення очікуваних результатів унаслідок реалізації планів розвитку регіонів. Зазначене підтверджує значущість наших подальших досліджень прогнозування майбутнього, яке повинно здійснюватись у кожній складній соціально-економічній чи іншій системах. Зокрема, у регіонах необхідним є створення системи регіонального прогнозування, в якій існуюча концепція прогнозування тенденцій перемін повинна бути змінена на концепцію прогнозування шляхом своєчасного якісного передбачення.

3. Застосування сучасних технологій складання прогнозів. При складанні прогнозів досить часто порушуються послідовність та тех-

нологія проведення робіт, тому розробка алгоритму прогнозування дозволить усунути дублювання робіт, скоротити витрати на складання прогнозів, а значить, і підвищити економічну ефективність усього комплексу досліджень.

4. Удосконалення методики проведення прогнозних розрахунків є однією з найбільш значущих проблем, що виникають у процесі регіонального прогнозування. Першочерговими завданнями на сучасному етапі є впровадження в практику економетричного моделювання.

В Україні у складі перших макроекономічних моделей були економетричні моделі УКР-1 та УКР-2, розроблені в НДУ при Держплані УРСР [1]. УКР-2 уважалась моделлю великого розміру і мала 79 регресійних та 22 балансових рівняння, тому її використання було пов'язане з різними труднощами. Інститутом економіки НАН України та Міжнародним центром інформаційних технологій і систем НАН та Міносвіти України було розроблено кілька версій систем макроеконометричних моделей прогнозування економіки України – УКР-МАКРО.

У 1995 р. була розроблена нова версія моделі прогнозування УКР-МАКРОЗ за системою національних рахунків, яка враховувала міжпродуктову взаємодію, необхідну для процесу виробництва продукції, що випускається, та пов'язувала її з вартісними показниками через реальний ВВП. Прогноз економічного зростання в цьому випадку здійснюється при одночасному ітераційному наближенні до збереження головних макроекономічних пропорцій на базі методології фінансового прогнозування [5].

Розроблено і системний інструментарій соціально-економічного розвитку на рівні національної економіки [6; 7]. Залежно від типу прогнозу рекомендується використовувати моделі з описаними різноманітними системами регресійних рівнянь. Удосконалення інструментарію дозволить підвищити якість розроблюваних прогнозів.

5. Формування нормативно-інформаційної бази прогнозування. Необхідним є проведення широкого комплексу заходів щодо підвищення якості інформації, застосування персональних комп'ютерів, які працюють у режимі автоматизованого робочого місця (АРМ). Технічні засоби повинні дозволяти отримувати результати прогнозування на всіх етапах роботи і вносити при необхідності потрібні корективи.

З метою забезпечення єдності методологічних підходів доцільно розробити типові макети інформаційних баз. Макети інформаційних баз повинні бути складені для різних типів регіональних прогнозів (коротко-, середньо- і довгострокових).

6. Розробка методик системи оцінки якості прогнозів. У даний час відсутні методики верифікації якості підготовлених прогнозів соціально-економічного розвитку регіону. Причому немає навіть загальноприйнятих методичних рекомендацій щодо оцінки якості прогнозів. Особливо це стосується середньо- та довгостро-

кових прогнозів. Незважаючи на всю складність методичного забезпечення оцінок результативності, ефективності якості прогнозування, проведення наукових досліджень з даної проблематики є досить актуальним. Конкретні методичні рекомендації дозволять суттєво активізувати всю роботу по удосконаленню регіонального прогнозування.

7. Складання типових систем регіонального прогнозування. Організація робіт регіонального прогнозування характеризується істотними недоліками. Аналіз процесу підготовки прогнозів у різних регіонах указує на відсутність єдиної сформованої організаційної системи, тому різниця проявляється у всіх аспектах: чисельності та складу розробників; алгоритмах підготовки прогнозно-аналітичної інформації, термінах складання прогнозів, методах прогнозування тощо. Усе це свідчить про недостатню увагу, яка приділяється питанням організації процесу підготовки прогнозів, що не може не позначитися на якості робіт.

Слід відмітити, що значна частка існуючих недоліків системи прогнозування перебуває у площині науково-методичного забезпечення. Тому розробка й обґрунтування прогнозів і сценаріїв розвитку регіону спонукає до поглиблення уваги в цьому аспекті і подальших пошуків її удосконалення. Система прогнозування повинна охоплювати сферу методології і організації розробки прогнозів, інформаційного, економіко-математичного, економетричного, технічного, організаційного управління процесами забезпечення розробки прогнозів і сприяння їх використанню [3].

Висновки. Результатами процесів прогнозування соціально-економічного розвитку регіону повинні стати науково обґрунтовані відповіді на ряд питань: як зміняться потреби суспільства у майбутньому; які можливості існують у суспільстві для задоволення цих потреб у майбутньому; які результати соціального і економічного розвитку можуть забезпечити необхідний рівень задоволення потреб; які шляхи доцільно обрати для їх досягнення; які ресурси необхідні для їх реалізації і рівень наявності їх

у суспільстві; які проблеми загрожують подальшому розвитку і які існують шляхи їх можливого упередження і ліквідації; який комплекс наукових, законодавчих та організаційно-технічних заходів може забезпечити отримання очікуваних результатів та ін. Для відповіді на поставлені питання система регіонального прогнозування повинна мати змістовну методологічну і структурну єдність незалежно від специфіки прогнозованих об'єктів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Винн Р. Введение в прикладной эконометрический анализ / Р. Винн, К. Холден; пер. с англ. С.А. Николаенко; под ред. и с предисл. Р.М. Энтова. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 294 с.
2. Зарова Е.В. Эконометрическое моделирование и прогнозирование развития региона в краткосрочном периоде: [монография] / Е.В. Зарова, Г.Р. Хасаев. – М.: Экономика, 2004. – 149 с.
3. Маліков В.В. Визначення напрямів державного регулювання економіки / В.В. Маліков // Держава та регіони. Серія «Державне управління». – Дніпропетровськ, 2011. – № 1. – С. 72–76.
4. Планирование экономического и социального развития регионов: учебник / Под ред. В.И. Махалова, Е.Н. Матвеевой. – М.: Высшая школа, 2007. – 335 с.
5. Постанова Кабінету Міністрів «Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України» від 04.10.2006 р. № 504-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.
6. Bates T. Theories of Entrepreneurship // Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. /Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. 2011. – № 1. – P. 48–62.
7. Blair P., Premus R. Locotion Theory //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. – 2011. – № 1. – P. 132–139.
8. Holupka S. Shlay A. Political economy and Urban Development. //Theories of Local Economic Development. Perspectives from Across the Disciplines. Ed. By Richard P.Bingham, Robert Mier. Sage Publications. – 2011. – № 1. – P. 85–96.